

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ ЖАНЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК
БАСҚАРУ АКАДЕМИЯСЫ

Басқару институты

қолжазба құқығында

Утегенова Ақерке Ғалымқызының

**БҰҚАРАЛЫҚ СПОРТТЫ ДАМУДЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК
ҚҰРАЛДАРЫН ЖЕТІЛДІРУ**

«7M041 Бизнес және басқару» дайындық бағыты бойынша
«7M04105 - Мемлекеттік саясат» білім беру бағдарламасы

«Бизнес және басқару» магистрі дәрежесін иелену үшін магистрлік жоба
«7M04105 – Мемлекеттік саясат» білім беру бағдарламасы бойынша

Ғылыми жетекші _____ Құсайынов Х.Х., э.ғ.д., профессор

Жоба қорғауға жіберілді: «_____» _____ 2023 ж.

Басқару институтының директоры _____ Ғаипов З.С., с.ғ.д.

Астана, 2023

Мазмұны

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	3
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР	4
КІРІСПЕ.....	5
НЕГІЗГІ БӨЛІМ	7
ҚОРЫТЫНДЫ.....	33
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ.....	35
ҚОСЫМШАЛАР.....	38

Нормативтік сілтемелер

Осы магистрлік жобада келесі нормативтік құжаттарға сілтемелер пайдаланылған:

2020 жылғы 30 желтоқсандағы № 395-VI ҚРЗ «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мәдениет, дене шынықтыру және спорт мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Заңы

ҚР МСМ-нің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 112 «Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларының рейтингін айқындау қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы

ҚР МСМ-нің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 119 «Мемлекеттік спорттық тапсырыстың жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» бұйрығы

ҚР МСМ-нің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 120 «Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырысты орналастыру және олардың жұмыс істеу қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы

ҚР МСМ-нің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 121 «Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларын жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы

ҚР МСМ 2014 жылғы 20 қазандағы № 42 «Спорт резерві және жоғары дәрежедегі спортшыларды даярлау бойынша оқу-жаттығу процесін жүзеге асыратын дене шынықтыру-спорт ұйымдарында спорт түрлері бойынша спортшылардың жас шамасын бекіту туралы» бұйрығы

Белгілеулер мен қысқартулар

АҚШ	– Америка Құрама Штаттары
БЖСМ	– Балалар мен жасөспірімдер спорт мектебі
ЖОО	– Жоғарғы оқу орны
ҚР	– Қазақстан Республикасы
ҚР МСМ	– Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі
Мемлекеттік спорттық тапсырыс	– Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырыс
НҚА	– Нормативтік-құқықтық актілер
ҰОК	– Ұлттық Олимпиада Комитеті

Кіріспе

Зерттеу тақырыбының өзектілігі мен проблемасы. Дене шынықтыру және спорт Қазақстан Республикасы мемлекеттік саясатының маңызды бағыттарының бірі болып табылады, оған жыл сайын ел бюджетінен айтарлықтай қаржылық ресурстар бөлінеді. Осы саладағы нормативтік құқықтық база жыл сайын реформаланады, қайта қаралады, жаңартылады. Дегенмен халық мемлекеттік саясатты іске асыру нәтижелерін көбінесе спортшылардың әртүрлі деңгейдегі жарыстарда (жеке және командалық есепте) алған жүлделер саны бойынша бағалайды. Алайда, біздің ойымызша, тек жетістіктер арқылы бағалау дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясаттың тұтастай көрінісін бермейтін көрсеткішке ие.

Бұқаралық спорт – жоғарғы жетістіктер спортының негізі, өскелең ұрпақтың дене бітімін жетілдіру шарты. Жоғарғы жетістіктер спортындағы рекордтар, ресми халықаралық, ұлттық және басқа да спорттық жарыстардағы жеңістер бұқаралық спортты дамытуға моральдық серпін береді.

Бұқаралық спортты дамытудағы мемлекеттік саясаттың бір бағыты - балалар мен жасөспірімдер спорты. Балалар мен жасөспірімдер спорты – жас ерекшеліктерін ескере отырып, алдын-ала анықталған қозғалыс әрекеттерінде қабілеттерін оңтайлы көрсету үшін арнайы дайындық пен жарыстарда өнер көрсетуден тұратын оқушылардың сабақтан тыс ұйымдастырылған іс-әрекетінің түрі.

Еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына Жолдауында келесі өзекті мәселелерді атап өтті: Өскелең ұрпақтың спорттық және шығармашылық әлеуетіне аса назар аудару қажет. Бұқаралық спортқа, дене тәрбиесіне және балаларға басымдық беру керек. Әр облыста, ірі аудан орталықтарында спорт үйірмелерін ашу қажет [1].

Бүгінде Қазақстанда балалар мен жасөспірімдер түрлі спорт түрлерімен айналыса алатын көптеген спорт секциялары бар. Алайда, секцияларда абонемент, оқу және спорттық құрал-жабдықтарды төлеуге әркімнің мүмкіндігі бола бермейді. Бұл әсіресе көп балалы отбасылардан шыққан балаларға, табысы төмен отбасыларға және жетім балаларға қиын.

Сондықтан бүгінгі таңда ең өзекті тақырыптардың бірі Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларын жан басына қаржыландыру болып табылады. Бұл әркім ата-анасының қаржылық мүмкіндіктеріне қарамастан спортпен шұғылдануы үшін қажет.

Мемлекеттік спорттық тапсырыстың қағидалары мен ережелерін уәкілетті мекеме жазып бекітсе, оны жүзеге асыру және оны қаржыландыру жергілікті атқарушы мекемелерге жүктелген.

Барлық облыстарда, республикалық маңызы бар қалаларда, астанада және ірі аудан орталықтарында, оның ішінде ауылдық елді мекендерде мемлекеттік спорттық тапсырысты жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру шеңберінде спорт секцияларына 4-17 жас аралығындағы балалар мен жасөспірімдер қатысады.

Мемлекеттік спорттық тапсырыс бағдарламасы шеңберінде 4 нормативтік-құқықтық құжаттар қабылданған. Дегенмен, екі жыл ішінде бірнеше рет өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Одан басқа, жоба іске қосылған жылы бірқатар кемшіліктерге жол берілді. Яғни, қаржылық мәселеге және тиісті порталдың жұмысына байланысты қателіктер болды. Ол артық шығындарға, алаяқтыққа, сыбайлас жемқорлыққа алып келді. Жоғарыда аталған проблемалар және оларды шешу қазіргі уақытта өзекті болып табылады.

Зерттеу жобасының мақсаты – балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырысты одан әрі тиімді жүзеге асыру үшін ұсынымдар беру.

Мақсатқа жету үшін зерттеу жобасының келесі **міндеттері** қойылды:

- Балалар мен жасөспірімдерді спортпен қамту саясаты бойынша шетел тәжірибесіне шолу;

- Қазақстанның балалары мен жасөспірімдерін спорттық секциямен қамтамасыз ету үшін енгізілген мемлекеттік спорттық тапсырыстың тиімділігін арттыруға кедергі келтіретін ахуалдар мен олардың салдарын талдау;

- Жүргізілген зерттеудің қорытындысы бойынша мемлекеттік спорттық тапсырыстың одан әрі тиімді жұмыс істеуіне ұсыныстар енгізу.

Зерттеу нысаны – балалар мен жасөспірімдер арасында бұқаралық спортты дамытуда қолданылып жатқан мемлекеттік құралдар.

Зерттеу пәні – балалар мен жасөспірімдер арасында бұқаралық спортты дамыту құралы – балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырыс.

Болжам немесе күтілетін нәтижелер. Мемлекеттік спорттық тапсырыс реформасы іске асқан жылдан бастап көптеген кемшіліктерге тап болды, сондықтан бұл реформаның сапалылығын зерттеу қажет және алынған нәтижелер негізінде оны жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Зерттеудің практикалық маңызы. Магистерлік жоба аясында жасалған талдаудың негізінде берілген ұсыныстар мемлекеттік спорттық тапсырыстың қызметін бірыңғай жүйеге келтіреді.

Әдебиетке шолу

Бұқаралық спорт көптеген адамдарға өздерінің физикалық қасиеттерін жетілдіруге, денсаулықты нығайтуға және ұзақ өмір сүруге мүмкіндік береді, демек, күнделікті өмір жағдайында оның ағзасының жағымсыз әсерлерге қарсы тұруына септігін тигізеді.

Бұқаралық спортпен айналысудың негізгі мақсаты – денсаулықты нығайту, дене шынықтыруды, дайындықты жақсарту және белсенді демалу. Бұл жеке адамның бірқатар міндеттерін шешуге алып келеді: дененің жеке жүйелерінің функционалдығын арттыру, физикалық даму мен дене бітімін түзету, жалпы және кәсіби өнімділікті арттыру, өмірлік дағдыларды игеру, бос уақытты тиімді әрі пайдалы өткізу, физикалық жетілуге қол жеткізу.

И.В. Понкин өзінің оқулығында «бұқаралық спорт» ұғымына келесідей анықтама береді: Бұқаралық спорт – бұл жоғарғы жетістіктер спортына тікелей қатысы жоқ (онымен байланысты болса да) және спорттық дайындықтың, спортқа қатысудың, осындай спорттық іс-шараларды ұйымдастырудың әртүрлі параметрлері бар мүдделі тұлғалардың оған жаппай тартылуымен сипатталатын спорт саласының сегменті [2].

А.Л. Гречишниковтың пікірінше, «бұқаралық спорт» ұғымына дене тәрбиесі мен өзін-өзі тәрбиелеу процесі, жалпы физикалық даму, сауықтыру, моториканы жетілдіру, дене шынықтыру деңгейіндегі жаттығулар, дене шынықтыру мен дене бітімін жақсарту үшін өзін-өзі талдау және өзін-өзі бақылау форматындағы адамдардың қызметі кіреді [3].

А.Д. Иванец, А.М. Насырова, Ю.Н. Пашковская авторлары бұқаралық спортқа келесі сипатты береді: яғни, ол денсаулықты, еңбекке қабілеттілікті, физикалық жетілуді қалпына келтіру, нығайту мақсатында дербес немесе ұйымдастырылған жаттықтыруларды өткізуге, сондай-ақ бұқаралық іс-шараларға қатысуға бағытталған спорттың бір бөлігі [4].

Бүгінгі күні бұқаралық спортпен қатар жоғары жетістіктер спорты немесе үлкен спорт бар. Үлкен спорттың мақсаты бұқаралық спорттан түбегейлі ерекшеленеді. Бұл ең үлкен спорттық жарыстарда мүмкін болатын ең жоғары спорттық нәтижелерге немесе жеңістерге қол жеткізу.

Осы орайда В.С. Дроздованың пікірінше, бұқаралық спорт – жоғарғы жетістіктер спортының негізі, өскелең ұрпақтың дене бітімін жетілдіру шарты, жоғары жетістіктер спорты адамның белгілі бір спорттық қызмет саласындағы жеке мүмкіндіктері мен қабілеттерін анықтау негізінде барынша рекордтық спорттық нәтижелерге қол жеткізуге, олар үшін эталондық бағдарларды модельдеуге мүмкіндік береді, бұқаралық тәжірибені спорттық жетілдірудің ең тиімді құралдары мен әдістерімен қаруландыру. Жоғары жетістіктер спортындағы рекордтар, ресми халықаралық, ұлттық және басқа да спорттық жарыстардағы жеңістер бұқаралық спортты дамытуға моральдық серпін береді [5].

Спортшының кез-келген жоғары жетістігі жеке маңызға ие болып қана қоймай, жалпыұлттық игілікке айналады, өйткені ірі халықаралық жарыстардағы

рекордтар мен жеңістер елдің әлемдік аренадағы беделін нығайтуға өз үлесін қосады. Сондықтан әлемдегі ең ірі спорт форумдары миллиардтаған аудиторияны бүкіл әлемдегі теледидар экрандарына жинайтыны таңқаларлық емес, ал басқа рухани құндылықтармен қатар әлемдік рекордтар, әлем чемпионаттарындағы жеңістер және Олимпиада ойындарындағы көшбасшылық өте жоғары бағаланады.

Бұқаралық спорт және жоғары жетістіктер спорты өзара байланысты. Олардың екеуі де бәсекелестік, табандылық, тәртіп және шығармашылық принциптеріне негізделген. Бұқаралық спорт кәсіби спортшыларды іріктеу үшін негіз бола алады, ал жоғары жетістіктер спорты өз кезегінде бұқаралық спортпен айналысатын адамдар үшін үлгі және шабыт бола алады.

Осылайша, бұқаралық спорт және жоғары жетістіктер спорты тек бірге өмір сүре алатын және дами алатын спорттық іс-әрекеттің өзара байланысты және өзара тәуелді аспектілері болып табылады.

Шетелде бұқаралық спорт бірінші кезекте халықты сауықтыру, дамудың өзін-өзі көрсетуге қол жеткізу тетігі, сондай-ақ асоциалдық құбылыстарға қарсы күрес құралы болып табылады. Бүгінгі таңда бұқаралық спорттың белсенді дамуы Үкіметтің осы саланы дамытуға және оны қолдауға бағытталған күш-жігерінің арқасында жүруде.

Бұқаралық спортты алдын алу және емдеу үшін, сондай-ақ жастардың адамгершілік, эстетикалық және зияткерлік дамуында пайдалану да осы саладағы жұмыстың маңызды бағыты болып табылады. Бұл дене шынықтыру-сауықтыру инфрақұрылымының халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыруға көбірек бағытталуына және бұқаралық спорттың әдістері мен құралдарының алуан түрлілігіне әкеледі.

Спорттық телерадио хабарларын тарату мен спорттық көріністерден және спорттық сервис секторынан түсетін кірістердің ұлғаюы да бұқаралық спорттың белсенді дамуын айғақтайды.

Спорт саласындағы әлемдік көшбасшы елдердің халыққа дене тәрбиесі жүйесін бағалау бұқаралық спортпен және дене белсенділігімен жүйелі түрде айналысатын жоғары көрсеткіштерге ие мемлекеттердің балалар мен жастардың дене тәрбиесіне ерекше назар аударатынын көрсетеді. Бұл жүйенің негізі – мектептер мен университеттердегі спорттық іс-шаралар.

Оқу жоспарында көзделген міндетті дене шынықтыру сабақтарынан басқа мектептер спорт қоғамдарымен бірлесіп ұйымдастырған жалпы дене шынықтыру бойынша факультативтік сабақтар, әртүрлі спорт түрлері бойынша ойын және секциялық сабақтар өткізіледі. Бұл сыныптан тыс спорттық жұмысқа көбірек білім алушыларды тартуға, оқушыларды әртүрлі спорт түрлерімен таныстыруға, балаларды кейіннен спортпен шұғылдануға ынталандыруға, балаларды спорт клубтары мен қоғамдарға тартуға мүмкіндік береді.

Шетелдердегі дене тәрбиесі мен спортты насихаттауда қолданылатын мемлекеттік саясатқа тоқталайық.

АҚШ. АҚШ-та спортқа жауапты федералды ведомство жоқ. Президент жанындағы дене шынықтыру және спорт жөніндегі Қоғамдық кеңестің (The

President's Council on Physical Fitness and Sports) функциялары американдықтар арасында салауатты өмір салты мен дене шынықтыруды насихаттау бойынша ұсыныстар әзірлеумен жинақталады.

Спорт пен дене шынықтыруды дамытудағы мемлекеттік көмек спортты дамытумен айналысатын үкіметтік емес ұйымдар үшін жеңілдікті салық режимін ұсынумен шектеледі. Мұндай ұйымдардың көпшілігін спорттың түрлері бойынша бөлуге болады (мысалы, хоккейде – Ұлттық хоккей лигасы). Сонымен қатар, белгілі бір жүйеде көптеген спорт түрлерін дамытатын ұйымдар бар (АҚШ Олимпиада комитеті немесе Ұлттық студенттік спорт қауымдастығы). Олардың барлығы кез-келген жеке бизнес құрылымы сияқты дербес басқарылады және өзін-өзі қамтамасыз ету негізінде жұмыс істейді.

Табыс ақылы қызметтер көрсетуден, атап айтқанда, олар ұйымдастыратын спорттық іс-шараларға билеттерді сатудан, оларды тарату және спорттық рәміздері бар өнімдерді тарату құқықтарын беруден, сондай-ақ демеушілік көмек пен қайырымдылық жарналар есебінен алынады.

Тікелей спорттық резервті қалыптастыру жүйесіне келетін болсақ, оның негізі әуесқойлық және кәсіби спорттағы орта және жоғары білім беру мекемелері болып табылады (АҚШ-та тіпті кәсіби спорт клубтарында балалар мен жасөспірімдер спортшыларын даярлауға жауапты олармен байланысты құрылымдар жоқ). Бұл халықаралық жарыстарда (соның ішінде Олимпиада ойындарында) және кәсіби спорт лигаларында АҚШ ұлттық командалары үшін «кадрлар ұстасы» рөлін атқаратын мектеп пен студенттік спорт.

АҚШ-тағы спорт – қымбат рахаттылық. Егер бала спортпен шұғылданса, ата-аналар барлығы үшін өз бетінше төлейді: жаттықтырушылардың қызметтері, спорт аренасына кіру, жабдықтар мен киім-кешектер, спорт клубындағы міндетті мүшелік жарналар, командалық жарналар, спорттық разрядтарды алу үшін тест тапсыру, барлық деңгейдегі жарыстарға қатысу және т.б. олимпиадалық деңгейге шыққан жоғары дәрежелі спортшылар ғана демеушілік көмек алу.

Балалар мен мектеп спортын дамытумен мектеп спорт қауымдастықтарының ұлттық федерациясы айналысады. Бұл ретте, әрбір Солтүстік Америка штатында мектептің спорттық командаларының жұмысын бақылайтын өз комитеті бар.

1987 жылы желтоқсанда АҚШ Сенаты жергілікті өзін-өзі басқару органдарына бастауыш мектептердің оқу жоспарына күнделікті дене шынықтыру сабақтарын енгізуді ұсынған дене шынықтыру туралы қарар қабылдады. Онда орта және жоғары сыныптарда оларды бір сағаттан өткізу қарастырылған, бірақ қазір американдық мектептердің 40%-ы күн сайын сабақ бермейді. Осы қарар негізінде балабақшадан бастап мектептің 12-сыныбына дейінгі балалар мен жасөспірімдерге арналған жаңа оқу бағдарламасы әзірленді. «Физикалық тұрғыда үздік» (Physical Best) деп аталатын жаңа бағдарлама бес бөлімді қамтиды: аэробты төзімділік, икемділік, бұлшықет төзімділігі, бұлшықет күші және үйлесімді физикалық даму. Бағдарлама жеке көзқарас, оқу материалын үнемі жаңарту және оқушыларды ынталандыру қағидаттарына негізделген.

АҚШ мектептерінде тек спортқа ғана емес, оқу жоспары мен бағдарламасына байланысты академиялық сабақтарға да көп көңіл бөлінеді. Бұл жұмысты мектептің спорт клубы немесе ата-аналар комитеті басқаратын бастамашыл топ жүргізеді.

Жасөспірімдер ортасында спортпен шұғылдану үшін негізгі материалдық ынталандыру – «спорттық стипендия» деп аталады, бұл университет есебінен толық немесе ішінара беделді жоғары білім алуға мүмкіндік береді. Бұл стипендия бейсбол, баскетбол, хоккей, американдық футбол, спорттық гимнастика, футбол, теннис, су полосы, жеңіл атлетика, гольф және жүзумен айналысатын спортшыларды ынталандырады. Алайда, ЖОО-дағы барлық оқу курсы қамтитын толық стипендиялар ең перспективалы студент-спортшыларға ғана төленеді.

Студенттік спорттағы жетекші ұйым - Ұлттық студенттік спорт қауымдастығы (National Collegiate Athletic Association, NCAA). 2019-2020 оқу жылындағы деректерге сәйкес, жарты миллионнан астам колледж спортшылары 19 917 команданы құрайды, олар жыл сайын 3 дивизионда 24 спорт түрінен 90 NCAA чемпионатына қатысты [6].

Спортшылардың құқықтарын сақтау саласындағы қадағалау функцияларын, әдетте, спорт омбудсмендері институты орындайды. Әр спорттың өз омбудсмені бар, ол ҰОК пен спортшы арасында делдал болып табылады және соңғысының мүдделерін спортшылардың құқықтары кеңесінде ұсынады. Бұл қызметтер спортшы мен ҰОК арасында арнайы «сақтандыру» шарты жасалғаннан кейін тегін көрсетіледі.

Ұлыбритания. Ұлыбританияның спорт саласы көптеген ұйымдардан тұрады, соның ішінде ұлттық және жергілікті өзін-өзі басқару органдары, спорт комитеттері, ұлттық спорт федерациялары, аймақтық мектептер мен клубтар және т.б. үкімет жоғары жетістіктер спортында да, бұқаралық спортта да саясат қалыптастырады [7].

Ұлыбританиядағы дене шынықтыру және спорт саясатына жауапты мемлекеттік орган – Мәдениет, бұқаралық ақпарат құралдары және спорт министрлігі. Министрлік қаражаттың көп бөлігін тікелей ел бюджетінен алады және қаржыны бөлу және мемлекеттік спорт саясатын жүзеге асыру өкілеттіктерін бес мекемеге береді: UK Спорт агенттігі (UK Sport) және ағылшын, Уэльс, Шотланд және Солтүстік Ирландия Ұлттық кеңестері.

Мемлекеттік бюджеттен 2/3 және Ұлттық кеңестен 1/3 қаржыландырылатын «UK Спорт» мемлекеттік агенттігі стратегиялық жоспарлаумен айналысады. Оның негізгі функциялары – Біріккен Корольдіктің бірыңғай командасы өнер көрсететін спорт түрлерін қолдау; Допингпен күресу; Ұлыбританияда ірі халықаралық спорттық іс-шараларды өткізу бойынша күш-жігерді үйлестіру; халықаралық деңгейде Британдық спорттың мүдделерін қорғау; элиталық спортшыларды қаржыландыру. Ұлттық кеңестер дене шынықтырумен айналысатындардың санын көбейту және дарынды спортшыларға, соның ішінде мүгедектерге де өз әлеуетін дамытуға көмектесу арқылы спортты жаппай дамыту мәселелеріне көбірек қатысады.

Ұлыбританияда дене шынықтыру мен спортты дамыту тәжірибесін қарастыра отырып, Британдық спортшылардың әлемдік жетістіктері бұқаралық спортты мемлекеттік қолдауды жоғары жетістіктер спортына үлкен жеке инвестициялармен үйлестіретін жүйеге негізделгенін атап өткен жөн.

Ұлыбританиядағы жекелеген спорт түрлеріне тәуелсіз ұйымдар жетекшілік етеді (олардың саны 400-ден асады). Олардың функцияларына жарыстар өткізу, спортшыларды іріктеу және ұлттық командаларды даярлау кіреді.

Бұл ұйымдарды қаржыландыру даму стратегиялары мен іс-шаралар жоспарларын ұсынғаннан кейін спорт кеңестері арқылы жүзеге асырылады. Спорттық қауымдастықтарға қаражаттың жұмсалуды бақылауды еркін жүзеге асыру құқығы беріледі. Бұдан басқа, телевизиялық трансляциялардан қомақты табыс алатын спорт ұйымдары алынған қаражаттың кемінде 5,0% - жаппай пайдаланылатын спорт ғимараттарын салуға аударуға міндетті.

Дене тәрбиесі жүйесінің негізін мектептер мен университеттерде спортпен шұғылдану құрайды. Іс жүзінде барлық жарыстардың нәтижелері – мектепаралық және ЖОО аралық – Бірыңғай Ұлттық базада орналастырылады және олардың негізінде перспективалы спортшылар іріктеледі, олармен кейіннен жүйелі жұмыс басталады. Жеңімпаздары өңірлік және Ұлттық жарыстарға, сондай-ақ Халықаралық жасөспірімдер ойындарына қатысу құқығын алатын мектептер ішінде және олардың арасында өткізілетін спорттық пәндердің кең спектрі бойынша жарыстар жүйесі жетілдірілуде.

Британдықтар әуесқой спорт түрлерімен және физикалық белсенділікпен Ұлыбританияда 150,0 мыңнан астам спорт клубтарында айналысады.

Олимпиадалық қозғалыс Ұлыбританияның спорттық өмірінде ерекше орын алады. Оның бірыңғай жалпыұлттық институты – ел үкіметінен тәуелсіз Британдық олимпиадалық қауымдастығы бар. Қаржыландыру демеушілік қаражат, олимпиадалық және Ұлыбритания құрамасының символикасы бар тауарларды өндіруге лицензияларды сату, сондай-ақ қайырымдылық ретінде жиналған қаражат есебінен жүзеге асырылады.

2015 жылы Ұлыбританияда спорт саласын дамыту саласындағы әлемдік көшбасшылықтың бір бағытын көрсететін «Спорттық болашақ: Белсенді ұлт үшін жаңа стратегия» спортты дамыту стратегиясы әзірленіп, қабылданды [8].

Елде күнделікті сабақтарды қарастыратын бастауыш сынып оқушыларының дене белсенділігі бағдарламасы (5 жастан 11 жасқа дейінгі балалар) жұмыс істейді. Орта мектептерде «Дене тәрбиесі өмірге дайындық ретінде» бағдарламасы бар. Спорттық жаттығулар сыныптан тыс уақытта – әдетте аптаның соңында – дене шынықтыру мұғалімінің басшылығымен өткізіледі. Сондай-ақ, мектепаралық жарыстар өткізіледі. Бұл жұмыс үшін жауапкершілік Ұлыбританияның мемлекеттік білім хатшылығының қарамағындағы ұлттық мектеп спорт Кеңесіне жүктелген.

Жапония. Жапония Үкіметі дәстүрлі түрде халықтың салауатты өмір салтын насихаттауға, оның ішінде мектеп мекемелері мен жоғары оқу

орындарында дене шынықтыру бағдарламаларын әзірлеу арқылы бұқаралық спорт саласындағы мемлекеттік саясат мәселелеріне ерекше назар аударады.

Мемлекеттік деңгейде бұл проблеманы 2015 жылы құрылған Жапонияның спорт агенттігі – Жапонияның Білім, мәдениет, спорт, ғылым және технологиялар министрлігіне қарасты ұйым қадағалайды. Агенттіктің міндеттерінің қатарында – жас санатына қарамастан ел азаматтары арасында дене шынықтырумен және спортпен жаппай айналысуды насихаттау бойынша шаралар әзірлеу.

Жапония Үкіметі барлық деңгейдегі оқу орындарында бұқаралық спортты ілгерілетуге ерекше назар аударады. Мектептер мен жоғары оқу орындарындағы дене шынықтыру сабақтарынан басқа, спорттың бір немесе бірнеше түрі бойынша қосымша сабақтарға жағдай жасалады. Осы мақсатта білім беру мекемелерінің штаттық кестесіне «спорт үйлестірушісі» лауазымы енгізілді, оның міндеттеріне оның ауданында жұмыс істейтін секцияларды есепке алу (ел бойынша олардың саны 270 мыңға жетеді), сондай-ақ спортта жетістікке жететін балаларды іріктеу кіреді. Кіші және орта мектеп әкімшіліктері, әдетте, айына кемінде бір рет отбасылық спорттық мерекелер өткізеді. Бұдан басқа, жыл сайын түрлі жас санаттары бойынша өңіраралық спартакиадалар ұйымдастырылады, оларға елдің түкпір-түкпірінен негізгі спорт түрлері бойынша префектуралар құрамалары келеді (қатысушылардың жалпы саны - 25 мыңға жуық адам).

Оқушылар үшін қосымша ынталандыру - танымал спортшылармен үнемі байланыста болу, олардың сөз сөйлеуі мен дәрістері тұрақты табысқа ие (ел бойынша іссапарлар үкімет бюджетінен төленеді).

Мектепте аптасына кемінде 3 сағат дене шынықтыру және спортпен шұғылдану бастауыш сынып оқушылары үшін міндетті болып табылады (1-6 сыныптар, оқушылардың жасы 6-12 жас). Бастауыш мектеп бағдарламасы жалпы дене шынықтыру, жеңіл атлетика, гимнастика, жүзу, доп ойнау, би билеу, салауатты өмір салтын қалыптастыру дағдыларын қамтиды. Жапонияда барлық дерлік бастауыш мектептерде спорт клубтарында сабақтан тыс сабақтар бағдарламасы бар (аптасына 5 сағаттан астам), сонымен қатар спорттық ойындар күндері, жүзу әуесқойлары күндері, дене шынықтыру және сауықтыру турлары және мектептегі спорттық жарыстар өтеді.

Орта мектепте дене шынықтыру және спортпен шұғылдану аптасына кемінде 3 сағатты құрайды. Әр оқушы қосымша спорт бағдарламасына сәйкес аптасына кемінде бір рет спорт клубындағы сабақтарға қатысуға міндетті. Оқушылардың шамамен 60% - ы аптасына кемінде 8 сағат спорт клубтарында оқиды.

Жоғары сыныптарда, дене шынықтыруда ұлдар – аптасына 4 сағат, қыздар – аптасына 2 сағат (10-сыныпта), ал 11-сыныпта - 3сағаттан айналысады. Оқушылардың 40%-дан астамы аптасына кемінде тоғыз сағат дене шынықтыру сабағына қатысады.

Жапондық әуесқой спорт қауымдастығы және көптеген спорт федерациялары халық арасында салауатты өмір салтын насихаттауға және аймақтық және жалпыұлттық ауқымдағы жарыстарды өткізуге ықпал етеді.

Материалдық-техникалық базаға келетін болсақ, көптеген муниципалитеттерде кәсіби спортшыларды даярлаудың жалпыұлттық желісінің құрамдас бөлігі болуға арналған «орталық» спорт клубтары (бүкіл ел бойынша 300-ден астам) құрылады. Іс жүзінде әрбір оқу орнында көпфункционалды спорт алаңдары немесе стадиондар бар (ел бойынша жалпы саны – 150 мың, оның ішінде 30 мыңға жуық жабық бассейн, 40 мың манеж).

Тұрақты негізде (әдетте жылына кемінде бір рет) мемлекеттің есебінен жекелеген пәндер бойынша жаттықтырушылар конференциялары өткізіледі, онда мамандар атлеттерді даярлау әдістемелері саласындағы әзірлемелермен алмасуға мүмкіндік алады.

Бұқаралық ақпарат құралдары халық арасында салауатты өмір салтын насихаттауда маңызды рөл атқарады. «Прайм-тайм» телеарналарының көпшілігінің хабар тарату торларында спорттық жарыстардың немесе спорт бағдарламаларының тұрақты көрсетілімдері бар. Жетекші спортшылар-радио және телешоулардың жиі және танымал қонақтары. Мамандандырылған басылымдар мен журналдардан басқа, әр газет күн сайын спорт тақырыбына бірнеше жолақ бөледі.

Шетелдік тәжірибені жалпылау мынаны көрсетеді:

– барлық өркениетті елдерде бүкіл оқу кезеңінде мектептердегі дене шынықтыру мен спорттық тәрбиеге үлкен мән беріледі. Көптеген шет елдерде дене шынықтыру сабақтары аптасына кемінде үш рет өткізіледі, ең көп сағат дағдыларды қалыптастыру және физикалық қабілеттерді дамыту үшін ең қолайлы бастауыш мектеп жасына келеді;

– әр түрлі елдердің мектеп бағдарламаларында оқытылатын Спорт пәндері мен спорт түрлері санының ұдайы артуы байқалады; спорттық және ашық ойындарды өткізуге үлкен мән беріледі;

– әр түрлі елдерде дене шынықтыру-спорт жұмысының сыныптан тыс және мектептен тыс түрлері оқушылардың дене тәрбиесінің ұлттық бағдарламаларының құрамдас бөлігі бола отырып, дене шынықтыру сабақтарын органикалық түрде толықтырады.

Мектептегі дене шынықтыру бағдарламалары өте икемді, бұл мұғалімге оқушылардың жасы мен жынысына, климаттық жағдайлары мен материалдық жағдайына, ұлттық құндылықтары мен дәстүрлеріне байланысты оқу мазмұнына өзгерістер енгізуге мүмкіндік береді. Міндетті және сыныптан тыс жұмыстар бағдарламасына ұлттық спорт және дене шынықтыру түрлері көбірек енгізілуде.

Көптеген шет елдерде мектептегі спорттық жарыстар жиі өткізіліп тұрады. Мектептің мемлекеттік бағдарламасының міндеттерінің бірі – дене қабілеттерін дамыту және спорттық таланттарды іріктеу, спорттық жаттығуларды ұйымдастыру және спорттық жарыстар өткізуді жүзеге асыратын арнайы ұйымдар құрылуда.

Шет елдердің көпшілігінде балалар мен жасөспірімдерге арналған дене шынықтыру-спорттық іс-шаралардың (науқандардың) мерзімді түрде өткізілетін ұлттық мақсатты бағдарламалары өте танымал.

Осылайша, шетелдік тәжірибені жалпылау және жүйелеу мектеп спортының әлеуметтік маңызды бұқаралық құбылысқа айналғанын көрсетеді, мемлекеттік органдар спортқа қаржылай қолдау көрсететін арнайы үкіметтік спорт комитеттерін құрады, әлемнің барлық елдерінде дене тәрбиесі жалпы білім беру ұйымдарының оқу бағдарламаларына кіреді, сонымен қатар сабақтан кейін әр түрлі спорттық жұмыстар жүргізіледі.

Зерттеу әдістері

Магистрлік жобаның мақсаты мен міндетіне жету үшін зерттеу бірнеше кезеңдерден өтті:

1. Ең алдымен, бұқаралық спорт, оның ішінде балалар мен жасөспірімдер спортының маңыздылығына қатысты әдебиеттерге шолу жасалды. Бұл жерде отандық және шетелдік ғылыми мақалалар, әдебиеттер қарастырылды. Сондай-ақ, балалар мен жасөспірімдер спортын дамыту бойынша шетелдік тәжірибелер қарастырылды.

2. Келесі кезеңде практика мен тағылымдаманы өту барысында мемлекеттік спорттық тапсырыстың жұмысына қатысты жинақталған есептер мен анықтамаларға, сонымен қатар нормативтік-құқықтық актілерге талдау жасалды;

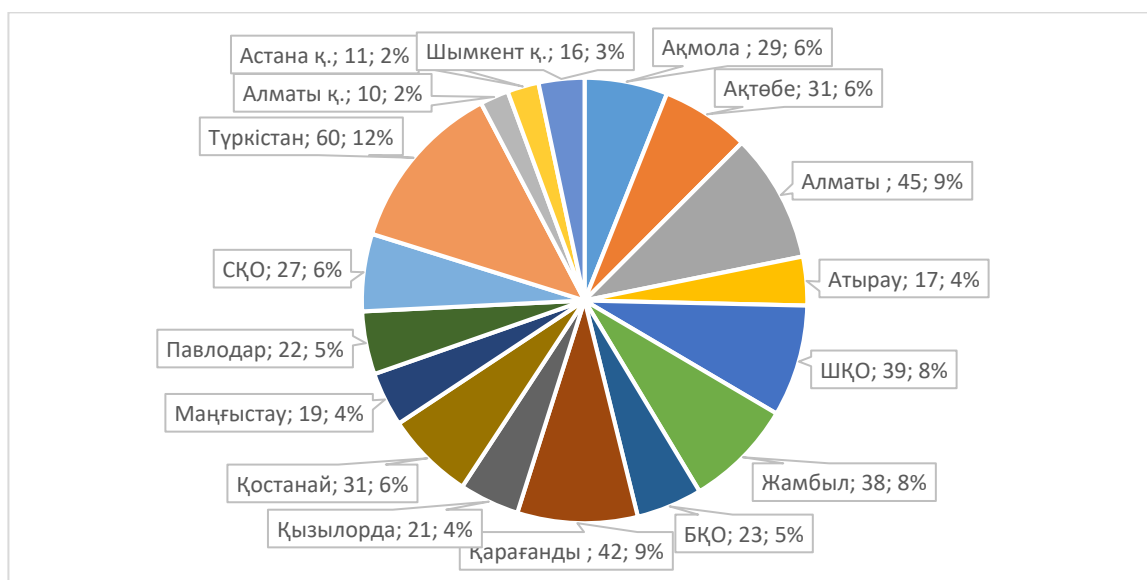
3. Мемлекеттік спорттық тапсырыстың жұмысы барысында туындаған проблемаларды анықтау үшін эксперттік сауалнама жүргізілді. Эксперт ретінде ата-аналар, өнім берушілер мен операторлар айқындалды. Оған 418 респондент қатысты: ата-аналар – 331, өнім берушілер – 81, операторлар – 6. Сауалнама жүргізу <https://docs.google.com/> платформасы арқылы жүзеге асырылды. Сауалнаманың мақсаты – мемлекеттік спорттық тапсырысты жүзеге асыру барысында туындаған мәселелерге талдау жасау үшін ақпарат алу.

Талдау және зерттеу нәтижелері

Балалар мен жасөспірімдер спорт мектептері көрсеткіштерінің ағымдағы жағдайын талдау

Жастардың кәсіби спортқа деген қызығушылығын арттыру үшін елдің спорттық резервін дайындауға бағытталған балалар-жасөспірімдер спорт мектептері (БЖСМ) желісі жұмыс жасауда. БЖСМ жоғарғы дәрежелі спортшыларды дайындау жүйесінде алғашқы баспалдақ болып табылады. Оның мақсаты мен міндеті - бұл тек қана спорт резервін даярлау, жас атлеттердің спорттық шеберлігін арттыру ғана емес, бұл бұқаралық спортты дамыту болып табылады.

ҚР МСМ СЖДШК ақпаратына сәйкес, 2021 жылдың қорытындысы бойынша республикада 481 балалар мен жасөспірімдер спорт мектебі бар, бірақ өңірлер бойынша бұл бөлу біркелкі емес. БЖСМ саны және олардың өңірлік бөліністегі үлес салмағы 1-суретте көрсетілген.

1-сурет. 2021 жылғы балалар-жасөспірімдер спорт мектептерін ҚР өңірлері бойынша бөлу (бірлік)

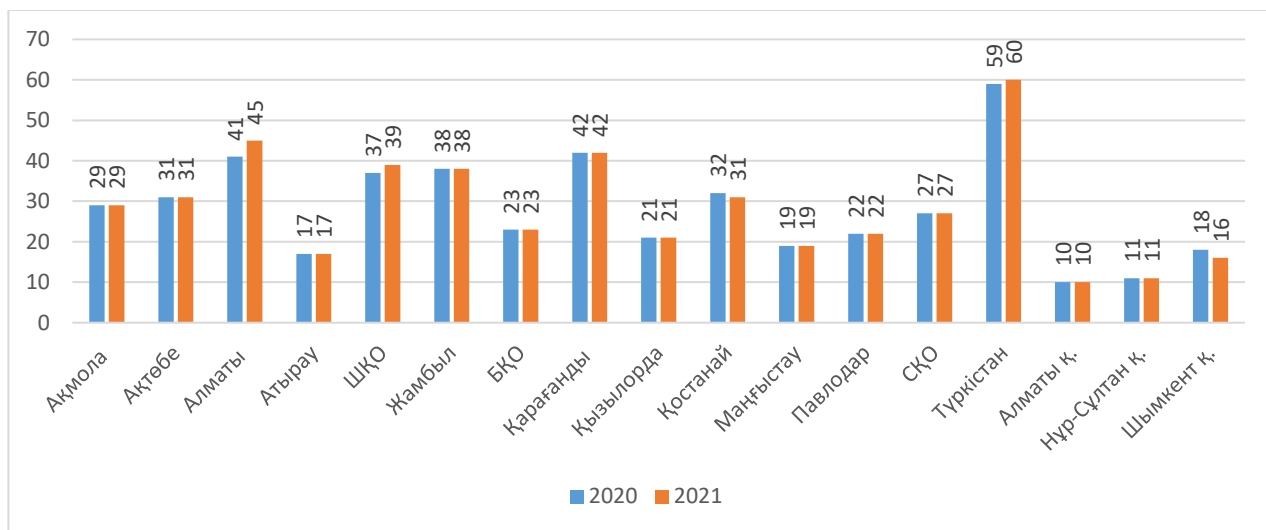
Ескертпе – автормен [11] дереккөз негізінде құрастырылған

БЖСМ-нің ең көп саны (60 мектеп немесе 12%) Түркістан облысының аумағында орналасқан, одан кейін Алматы және Қарағанды облыстары, мектептер саны тиісінше 45 және 42, бұл көрсеткіш бойынша БЖСМ-нің жалпы санында тиісінше екеуі де 9% құрайды.

БЖСМ желісі ең аз дамыған аймақтар республикалық маңызы бар қалаларға келеді: Астана, Алматы және Шымкент қалалары (11, 10, 16 мектеп және 2, 2, 3%), сондай-ақ Атырау облысында (17 мектеп, бұл БЖСМ жалпы санының 4% құрайды).

Дегенмен, 2021 жылы 7 жаңа БЖСМ ашылды: Алматы облысында – 4 бірлік, ШҚО-да – 2 бірлік, Түркістан облысында – 1 бірлік. Қостанай

облысында 1 бірлік және Шымкент қаласында 2 бірлік мектептер жабылды немесе қайта құрылды. 2-суретке сәйкес, 2020-2021 жылдар аралығында қарқынды болмаса да, мектептер саны артқандығын байқауға болады.

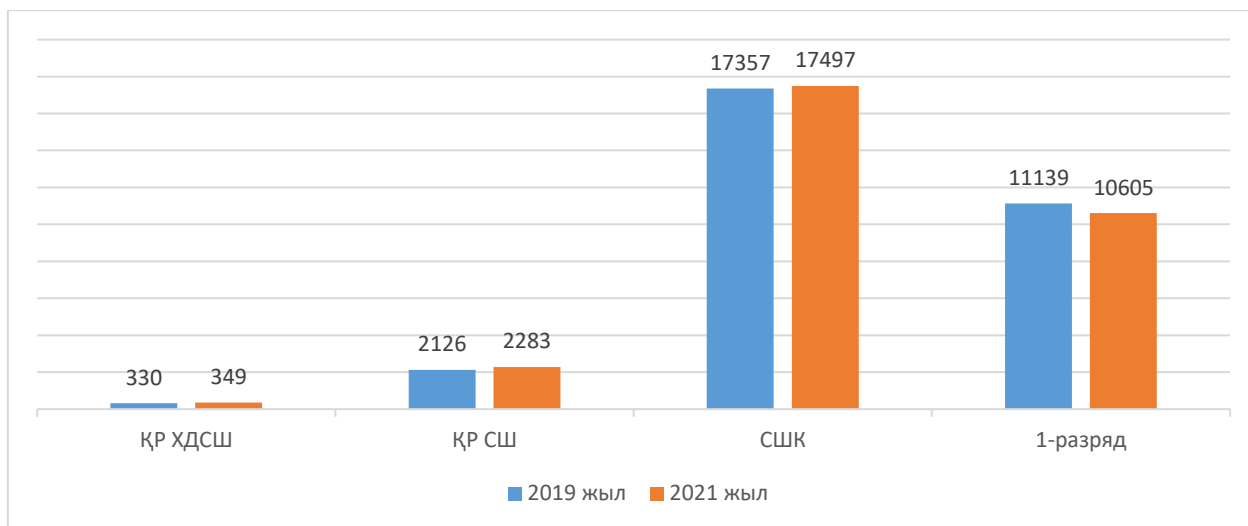
2-сурет. 2020, 2021 жылдардағы БЖСМ саны (бірлік)

Ескертпе – автормен [11] дереккөз негізінде құрастырылған

Сонымен қатар, 2020 жылы 477 БЖСМ-де 367 727 балалар мен жасөспірімдер айналысса, 2021 жылы 481 БЖСМ-де 386 519 балалар мен жасөспірімдер спортпен айналысты. Яғни, бұл көрсеткіш 18 792 адамға немесе 4,9% - ға өсті.

Ең үлкен өсім Алматы + 5 158 адам (18,9%), Ақмола + 3 529 адам (7,2%) және Түркістан облыстарында + 2 405 адам (4,7%) байқалады. Ең аз өсім Алматы қаласында + 54 адам болды, Павлодар облысында – 47 адам, Шымкент қаласында – 767 адам. Бұл көрсеткіш балалар мен жасөспірімдердің кәсіби спортқа қызығушылығының артып келе жатқандығын көрсетеді.

БЖСМ-ның жұмысының тиімділігін анықтайтын критерийлердің бірі ол жыл бойы спортшылардың спорттық жарыстарға қатысып, білгілі бір орын алуы. Сонымен қатар, спорттық атақтарға қол жеткізулері, яғни Қазақстан Республикасының халықаралық дәрежедегі спорт шеберлері, Қазақстан Республикасының спорт шеберлері, спорт шеберіне кандидат және 1-разрядты спортшы атақтары. Төменде 2019-2021 жылы қол жеткізген спорттық атақтардың көрсеткіші көрсетілген.

3-сурет. БЖСМ айналысатын балалар мен жасөспірімдердің 2019-2021 жылдары алған спорттық атақтар саны
Ескертпе – автормен [11] дереккөз негізінде құрастырылған

Спортшылардың спорттық жарыстарға қатысуы мен онда қандай да бір нәтижеге қол жеткізу жаттықтырушы жұмысының негізгі көрсеткіші. Қазақстан Республикасы бойынша БЖСМ-де 14 450 жаттықтырушы-оқытушы жұмыс істейді, бұл көрсеткіш 2020 жылмен салыстырғанда 784 адамға немесе 5,4% - ға өскен. Бір жаттықтырушыға келетін спортшылар санының үлесі 23 спортшы. Бұл кез келген спорт түрінен сапалы нәтижеге қол жеткізу үшін жаттықтырушылар санының аздығын көрсетеді.

Жалпы жоғарыда келтірілген көрсеткіштерді қорыта келе келесі мәселелерді атауға болады. БЖСМ өсу динамикасын қарайтын болсақ, аса қарқынмен салынып жатпағанын байқауға болады. Миллионнан астам халқы бар қалаларда (Астана, Алматы, Шымкент) БЖСМ санының аздығы балалардың спортқа қолжетімділігін тежейді. БЖСМ-нің тиімділігін айқындайтын көрсеткіштерге талдау жасалды. Нәтижесінде, БЖСМ негізгі мақсаты республиканың спорттық резервін дайындау болғандықтан, ол көрсеткіштердің артуы жеткіліксіз.

Мемлекеттік спорттық тапсырыстың жүзеге асу барысына талдау

Ұлттық деңгейдегі базалық нормативтік акт – «Дене шынықтыру және спорт туралы» Заңына 2020 жылғы 30 желтоқсандағы № 395-VI ҚРЗ бұйрығымен өзгерістер мен толықтырулар енгізілді. Соған сәйкес 1 баптың 25-1) тармағы *мемлекеттік спорттық тапсырыс*, 25-2) тармағы *мемлекеттік спорттық тапсырыстың жан басына шаққандағы қаржыландыру нормативі* терминдерімен жаңартылды.

Сонымен қатар, келесі тармақтармен толықтырылды:

«65-8) балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырысты орналастыру және олардың жұмыс істеу қағидаларын әзірлейді және бекітеді;

65-9) балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларын жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру қағидаларын әзірлейді және бекітеді;

65-10) мемлекеттік спорттық тапсырыстың жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесін әзірлейді және бекітеді;

65-11) балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларының рейтингін айқындау қағидаларын әзірлейді және бекітеді;» [12].

2021 жылдың 1 мамырынан бастап мемлекеттік спорттық тапсырысты жүзеге асыру және оны қаржыландыру жергілікті атқарушы органдарға жүктелген.

Мемлекеттік спорттық тапсырыста үш ұғым бар: *оператор* - жергілікті атқарушы органдар, *өнім беруші* - заңды тұлға немесе жеке кәсіпкер (меншік нысанымен ведомстволық бағыныстылығына қарамастан) және *баланың заңды өкілдері* - ата-анасы немесе баланың мүддесін білдіретін ресми түрде уәкіл етілген тұлға (асырап алушылар, қорғаншы) [15].

Мемлекеттік спорттық тапсырыс өнім берушілерді іріктеу мен спорттық секцияларға орындарды бөлу тәртібін қамтиды, сондай-ақ оператордың жергілікті бюджеттен тиісті жылға бөлінген қаражат көлемінде өнім берушілер арасында жүзеге асырылады.

Мемлекеттік спорттық тапсырысты орналастыруға қатысу үшін өнім беруші оператордың ақпараттық жүйесінде Тапсырыс беруші мен өнім беруші арасындағы өзара іс-қимыл шарттарын реттейтін оператордың жария офертасымен келісе отырып, өтініш беруге тиіс.

Өтініш тіркелген сәттен бастап 5 жұмыс күні ішінде қаралады және өтініш берген өнім берушіге, егер ол белгіленген ережелерге сәйкес келсе, мемлекеттік тапсырысқа қатысушылардың тізіміне кіру мүмкіндігі беріледі. Егер өнім беруші талаптарға сәйкес келмесе, ол оператордан дәлелді бас тартуды алады.

Баланың заңды өкілі спорт секциясына қабылдау ваучерін алуы үшін ол баланы кезекке қоюға электрондық өтініш беруі керек. Ваучер берілген кезде оның нөмірі бірегей болады және ол бала туралы ақпаратты және оған бөлінген қаржыландыру көлемін қамтиды. Баланың заңды өкіліне берілген ваучер туралы электрондық хабарлама жіберілетін болады.

Ваучердің қолданылу мерзімі 10 (он) жұмыс күнін құрайды, оның барысында баланың заңды өкілі спорт секциясына қабылдау және өнім берушімен шарт жасасу үшін қажетті құжаттарды жинауды жүзеге асырады.

Спорттық тапсырыс аясында 4 нормативтік-құқықтық актілер қабылданған:

ҚР МСМнің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 112 «Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларының рейтингін айқындау қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы [13];

ҚР МСМнің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 119 «Мемлекеттік спорттық тапсырыстың жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» бұйрығы [14];

ҚР МСМнің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 120 «Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырысты орналастыру және олардың жұмыс істеу қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы [15];

ҚР МСМнің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 121 «Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларын жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» бұйрығы [16].

Жоба іске қосылған жылы бірқатар кемшіліктерге жол берілгендіктен (қаржылық мәселе, тиісті «www.artsport.edu.kz» платформасының жұмысына байланысты қателіктер және т.б.), нормативтік-құқықтық актілерге толықтырулар мен өзгертулер енгізілді (1-кесте).

1-кесте – Нормативтік-құқықтық актілердің өзгерістер тарихы

№	НҚА атауы	НҚА нысаны және оны қабылдаған орган	Өзгертілген күні, бұйрық №
1	2	3	4
1	«Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларының рейтингін айқындау қағидаларын бекіту туралы» [13]	ҚР МСМ-нің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 112 бұйрығы	-
2	«Мемлекеттік спорттық тапсырыстың жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» [14]	ҚР МСМ-нің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 119 бұйрығы	2022 жылғы 15 қыркүйектегі № 265 бұйрық
3	«Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырысты орналастыру және олардың жұмыс істеу қағидаларын бекіту туралы» [15]	ҚР МСМ-нің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 120 бұйрығы	2022 жылғы 28 сәуірдегі № 109 бұйрық.
			2022 жылғы 15 қыркүйектегі № 265 бұйрық
4	«Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларын жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» [16]	ҚР МСМ-нің 2021 жылғы 27 сәуірдегі № 121 бұйрығы	2022 жылғы 28 сәуірдегі № 108 бұйрық
Ескертпе – кесте автормен құрастырылған			

Алғаш қабылданған әдістемеге сәйкес, спорттық секцияларға 4-17 жас аралығындағы балалар спорттың 71 түрінен қатыса алды. Оның ішінде 45 спорт түрі – мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған.

2022 жылғы 15 қыркүйектегі № 265 бұйрыққа сәйкес [17], спорт секцияларындағы спорт түрлері 71-ден 64-ке дейін оңтайландырылды (ауыр атлетика, гандбол, пауэрлифтинг; армспорт, гандбол (есту қабілеті шектеулі балаларға арналған), пауэрлифтинг, армспорт (тірек-қимыл аппараты зақымданған балаларға арналған)).

Сонымен қатар, жаттығуларды бастау үшін балалардың ең төменгі жасы ҚР МСМ 2014 жылғы 20 қазандағы «Спорт резерві және жоғары дәрежедегі спортшыларды даярлау бойынша оқу-жаттығу процесін жүзеге асыратын дене шынықтыру-спорт ұйымдарында спорт түрлері бойынша спортшылардың жас шамасын бекіту туралы» № 42 бұйрығына сәйкес келтірілді (2-кесте).

2-кесте – Жаттығуларды бастау үшін балалардың ең төменгі жасы

	Спорт түрі	Болды, жасы	Өзгерді, жасы
	1	2	3
Жазғы олимпиадалық спорт түрлері	Баскетбол	8	9
	Бокс	8	10
	Еркін күрес	5	10
	Грек-рим күресі	5	10
	Классикалық волейбол	8	9
	Спорттық гимнастика	4	5
	Көркем гимнастика	4	5
	Дзюдо	5	10
	Каратэ	5	8
	Таеквондо (WTF)	5	8
	Жеңіл атлетика	7	9
	Жүзу	5	7
	Футбол	5	8
Қысқы олимпиадалық спорт түрлері	Коньки спорты	8	9
	Мәнерлеп сырғанау	5	4
	Шаңғы жарыстары	5	9
Ұлттық спорт түрлері	Қазақ күресі	5	10
Олимпиадалық емес спорт түрлері	Футзал (мини-футбол)	5	8
	Спорттық би	4	6
	Шахматтар	4	7
Ескертпе – кесте автормен құрастырылған			

Сонымен қатар, мемлекеттік спорттық тапсырысты жүзеге асыру барысында келесі өзгертулер мен толықтырулар енгізілді:

- ✓ Бір балаға 2-ден 1-ге дейінгі ваучерлер санын оңтайландырылды
- ✓ Үй-жайға қойылатын талаптарды жетілдірілді:
 - санитарлық-эпидемиологиялық қорытынды бойынша;
 - өрт қауіпсіздігіне сәйкестігі;
 - бейне мұрағатын сақтау мүмкіндігі бар бейнебақылау камерасымен;
 - материалдық техникалық жарақтандыруға қойылатын талаптар.

ҚР МСМ Спорт және дене шынықтыру істері комитетінің мәліметтеріне сәйкес, 2021 жылдың қорытындысы бойынша 162 208 бала 3289 секцияға қатысады. Қаржыландыру көлемі 6 030 261,3 мың теңгені құрады.

2022 жылы жергілікті бюджет есебінен 5960 спорт секциясында 209 429 бала тегін жаттықты, бөлінген сома – 38,3 млрд теңге.

Ал, 2023 жылға жергілікті мәслихатпен 42,6 млрд. теңге мақұлданды, ол 253 943 баланы спорттық секциямен қамтуды жоспарлаған [18].

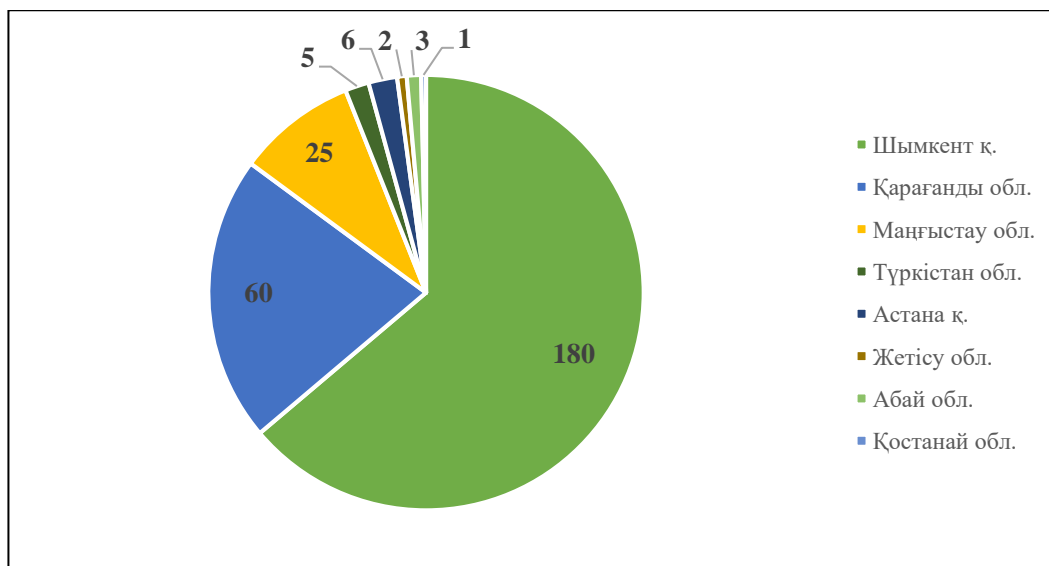
Бұдан мемлекеттік спорттық тапсырыстың сұранысқа ие екендігін аңғаруға болады.

Бұл жоба 2021-2022 жылдары www.artsport.edu.kz ақпараттық жүйесі арқылы іске асырылды. Платформа іске қосылғаннан бері әрдайым толықтырылып отырғандықтан, бірқатар проблемалық мәселелерге алып келді (сыбайлас жемқорлық, «өлі жандардың» тіркелуі, жосықсыз өнім берушілер, жаттықтырушылар және т.б.). Бұл проблемаларды ҚР Прокуратурасы тексеру барысында анықтаған. Сонымен қатар, 2022 жылғы 1 қыркүйектегі Мемлекет басшысы Қ.Тоқаев Қазақстан халқына Жолдауында қолданыстағы операторларды монополист деп танып, оларды бәсекелі ортаға немесе арнайы монополияға қарсы заңнама шеңберінде реттеу керектігін атап өтті [19].

Осы ретте, Министрлікпен әр аймаққа 2023 жылдың 1 қаңтарынан бастап ақпараттық жүйені таңдау құқығы берілді. Дегенмен, 2023 жылғы 15 наурыздағы ҚР МСМ СЖДШК ақпаратына сәйкес, ҚР 14 өңірінде ақпараттық жүйемен қамтамасыз ететін компаниялармен келісім-шарт жасалса, қалған 6 өңірде әлі де конкурстық шаралар жүргізілуде. Бұл – реформаның жұмысын тежеуде.

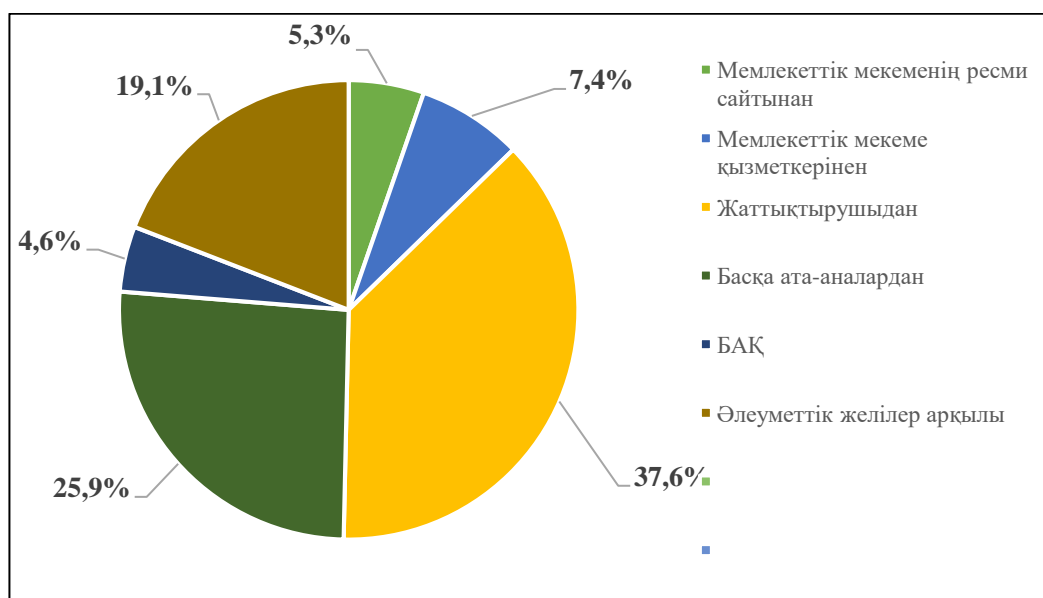
Осы орайда, жоғарыда келтірілген өзгерістер мен толықтыруларды бағалау мақсатында, сонымен қатар, бағдарламаға қатысатын мүшелердің көзқарасын анықтау үшін сауалнама жүргізілді.

Ең алдымен ата-аналар арасында жүргізілген сауалнамаға тоқталсақ. Сауалнамаға 8 өңірдің 331 ата-аналары қатысты, оның ішінде нақты мемлекеттік спорттық тапсырыспен спорттық секцияға қатысатындар саны – 282 адам (5-сурет).

5-сурет. Өңірлік бөлінісі бойынша
Ескертпе – автормен [20] дереккөз негізінде құрастырылған

Ата-аналардың мемлекеттік спорттық тапсырыс туралы ақпаратты қайдан білгендігін анықтау мақсатында қойылған сұраққа 37,6% (106) «жаттықтырушыдан», 25,9% (73) «басқа ата-анадан», 19,1% (54) «әлеуметтік желілерден», 7,4% (21) «мемлекеттік мекеме қызметкерінен», 5,3% (15) «мемлекеттік мекеменің ресми сайтынан» және 4,6% (13) – «БАҚ» арқылы білгендігі анықталды (6-сурет).

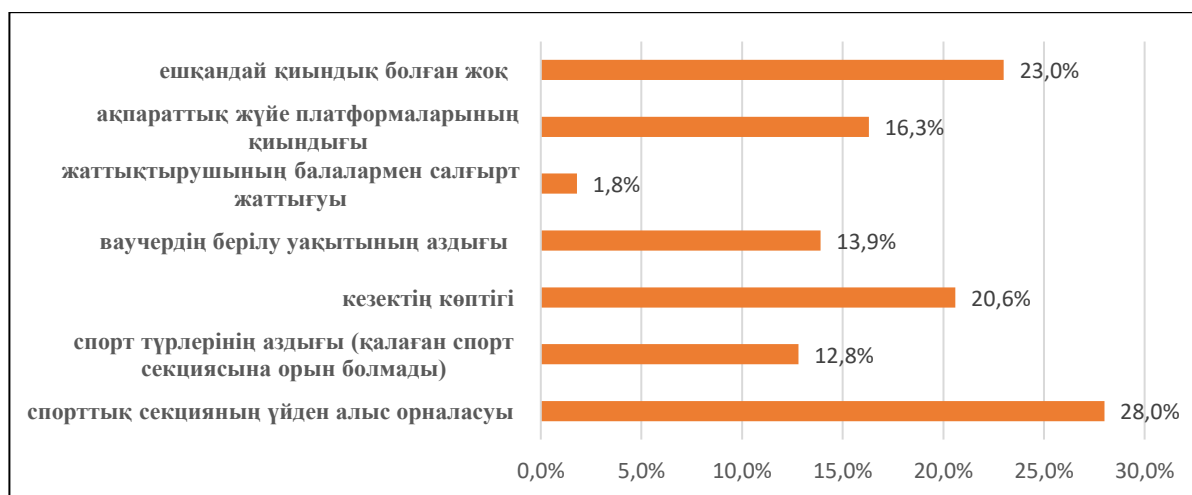
6-сурет. Ата-аналардың ақпараттану деңгейі
Ескертпе - – автормен [20] дереккөз негізінде құрастырылған

Жалпы балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырыспен 71,3% ата-ананың 1 баласы спортпен

айналысады, 21,3 % ата-ана 2 баласын және 6 % ата-ана 3 баласын қатыстырып отыр.

Балалар арасында танымал әрі белсенді қатысатын спорт түрлері волейбол (54), баскетбол (52), дзюдо (51), футбол (24) және т.б. Бұл ойын спорт түрлерінің басымдығын көрсетеді.

Сонымен қатар, мемлекеттік спорттық тапсырыспен жұмыс істегенде кездескен қиындықтар мен кедергілерді білу мақсатында қойылған сұрақ аясында ата-аналардың жауаптары келесідей: спорттық секцияның үйден алыс орналасуы – 28 %, спорт түрлерінің аздығы (қалаған спорт секциясына орын болмады) – 12,8 %, кезектің көптігі – 20,6 %, ваучердің берілу уақытының аздығы – 13,9 %, жаттықтырушының балалармен салғырт жаттығуы – 1,8 %, ақпараттық жүйе (artsport.edu.kz, damubala.kz) платформаларының қиындығы – 16,3 %. Сонымен қатар, ешқандай қиындық болған жоқ деп 23 % жауап берді (7-сурет).

7-сурет. Ата-аналардың мемлекеттік спорттық тапсырыспен жұмыс істеу барысында кездескен кедергілер мен қиыншылықтар
Ескертпе – автормен [20] дереккөз негізінде құрастырылған

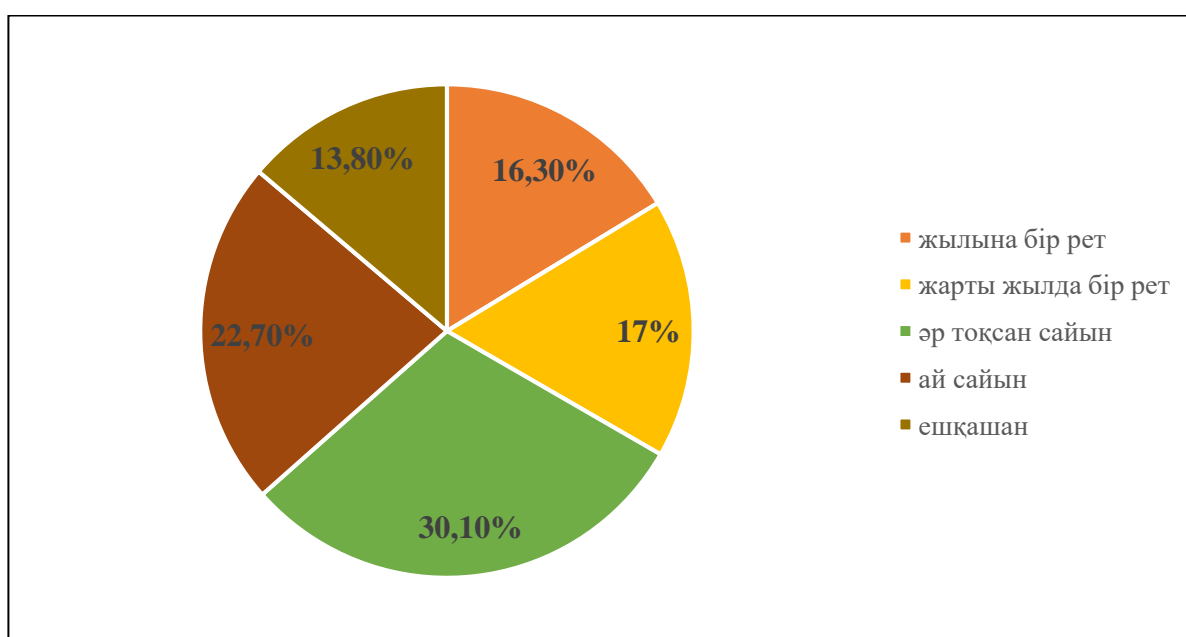
Ата-аналар ақпараттық жүйеге кіру кезінде ЭЦҚ арқылы кірген қиындық тудыратынын атап өтті. Осы орайда, платформаларға респонденттердің 63,8% - Логин/құпиясөз, 16,7 % - SMS арқылы, 11,7 % - ЭЦҚ, 6,4 % - QR, 1,4 % - Digital ID арқылы кіргенді ыңғайлы санайды.

Бүгінгі күні бірнеше платформалар арқылы жүзеге асырылып жатқан мемлекеттік спорттық тапсырысқа ата-аналардың көзқарасын білу үшін қойылған сауалға 42,9% ата-ана - «бір платформаның болғаны дұрыс», 22 % - «маған бәрібір, бастысы, балам тегін барса болды», 9,6% - «өте жақсы», 9,2% - «қанағаттанарлық», 6,7% - «өте нашар», 4,6% - «қанағаттанарлықсыз» жауабын таңдады.

Сондай-ақ, өнім берушілермен көрсетілетін қызметтің сапасы 78% *ата-ананы қанағаттандыратыны, тек 3% респондентті қанағаттандырмайтыны* анықталды.

«Спорт секцияларының материалдық-техникалық базасының шарттары (спорттық мүкәммалдардың жеткілікті саны, спорт залының, киім ауыстыратын бөлменің жай-күйі) қанағаттанарлық па?» сұрағына 68,8% - «иә», 17% - «жоқ дегеннен гөрі иә», 13% - «иә дегеннен гөрі жоқ» және 13% - «жоқ» деп жауап берді.

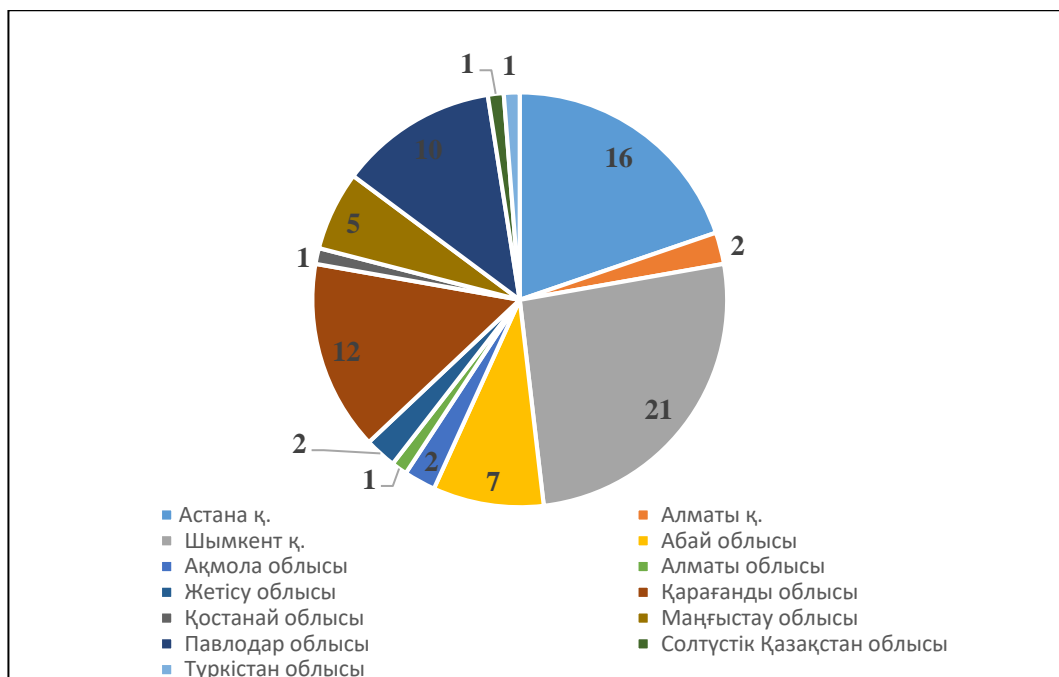
Мемлекеттік спорттық тапсырысты орналастыру және олардың жұмыс істеу қағидасының 28-тармағына сәйкес, өнім берушілер ата-аналар үшін ішкі іс-шаралар, соның ішінде жарыстар, есеп беру іс-шаралары және ашық сабақтар өткізу жоспарымен таныстырып, іске асыру қажет. Бұл сауалға респонденттердің пайыз көрсеткіші келесідей.

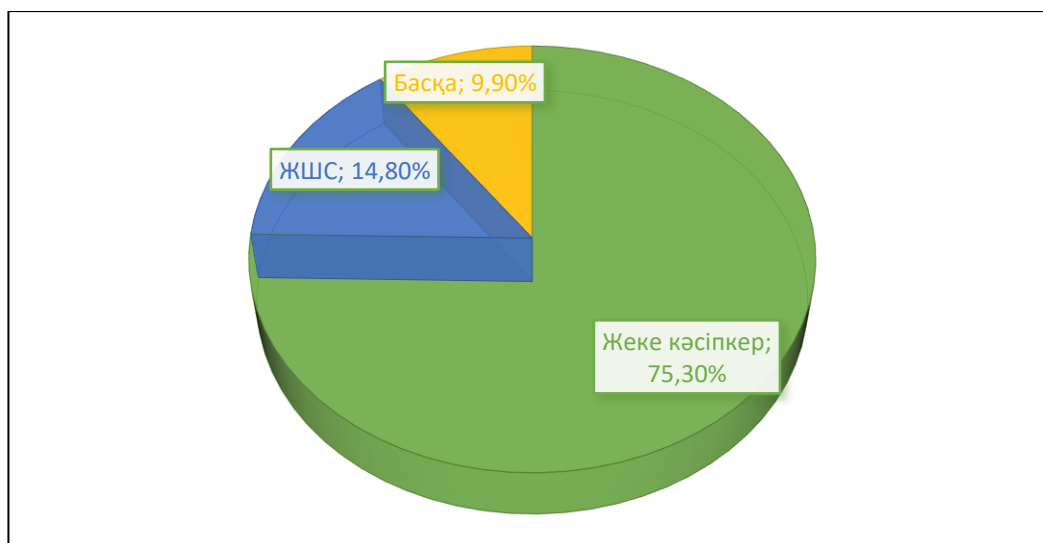
8-сурет. Өнім берушілердің есеп беру жарыстарын өткізуі/өткізбеуін анықтау
Ескертпе – автормен [20] дереккөз негізінде құрастырылған

Мемлекеттік спорттық тапсырысты одан әрі жетілдіруде қаржыландыру көлемінің, спорт түрлерінің арттыру, сонымен қатар, спорт секцияларында балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес іріктеу туралы ұсыныстар берілді.

Келесі сауалнама өнім берушілер арасында жүргізілді. Жалпы 13 өңірден 81 респондент (5-сурет), оның 75,3%-ы – жеке кәсіпкер, 14,8% - жауапкершілігі шектеулі серіктестік және 9,9% - басқа кәсіпкерлік түрі (9-сурет).

9-сурет. Өңірлік бөлінісі бойынша
Ескертпе – автормен [21] дереккөз негізінде құрастырылған

10-сурет. Өңірлік бөлінісі бойынша
Ескертпе – автормен [21] дереккөз негізінде құрастырылған

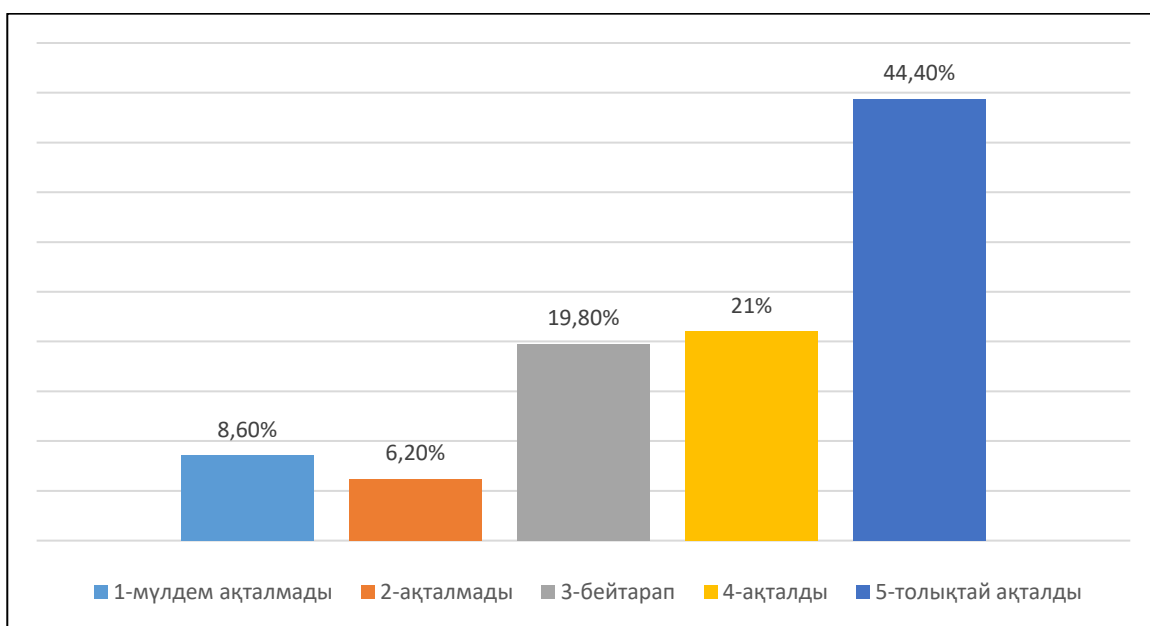
Респонденттердің мемлекеттік спорттық тапсырыс туралы 30%-ы – әлеуметтік желілер арқылы, 21,3% - мемлекеттік мекеме ресми сайтынан, 21,3% - мемлекеттік мекеме қызметкерінен, 12,5%- БАҚ арқылы білгендігі анықталды.

Спорт түрлерін дамытуда балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырысты енгізгеннен кейін 83,8% респондент оң нәтиже пайда болғандығын, 3,7%-ы онымен келіспейтінін атап

өтті. Сонымен қатар, 76,3% өнім берушілердің спорттық секциясында балалар саны артқан, ал 8,8%-ында артпаған.

«Сіз балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырыстың қаржысын толық көлемде аласыз ба?» сұрағына 81,3% - «иә», 8,8% - «толық емес», 3,6% - «кешіктіріліп беріледі» жауап берді.

«Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырысқа деген үмітіңіз қаншалықты ақталды?» сұрағына 45% респондент – толықтай ақталды, 7,5% - мүлдем ақталмады, 20% бейтарап жауап берді (11-сурет).

11-сурет. Өнім берушілердің мемлекеттік спорттық тапсырысқа деген үміті
Ескертпе – автормен [21] дереккөз негізінде құрастырылған

Сонымен қатар, өнім берушілердің қандай қиыншылықтар мен кедергілерге тап болғандығын анықтау барысы 12-суретте келтірілген. Одан платформаның техникалық ақаулары барын, қаржыландырудың жеткіліксіздігі, операторлармен кері байланыстың болмауы және өтінімді ұзақ қарастыру мәселелері бар екендігін аңғаруға болады.

12-сурет. Өнім берушілердің мемлекеттік спорттық тапсырыспен жұмыс істеу барысында кездескен кедергілер мен қиындықтар
Ескертпе – автормен [21] дереккөз негізінде құрастырылған

Мемлекеттік қызметкерлер жұмысының сапасына 55% респондент «өте жақсы», 26,3% «жақсы», 3,8% «нашар», 3,8% «өте нашар» деген баға берді.

Сонымен қатар, операторлардың және өнім берушілердің сыбайлас жемқорлыққа бару тәуекелдерін анықтау мақсатында келесі сұрақтар қойылды.

13-сурет. Өнім берушілердің сыбайлас жемқорлыққа бару тәуекелдерін анықтау
Ескертпе – автормен [21] дереккөз негізінде құрастырылған

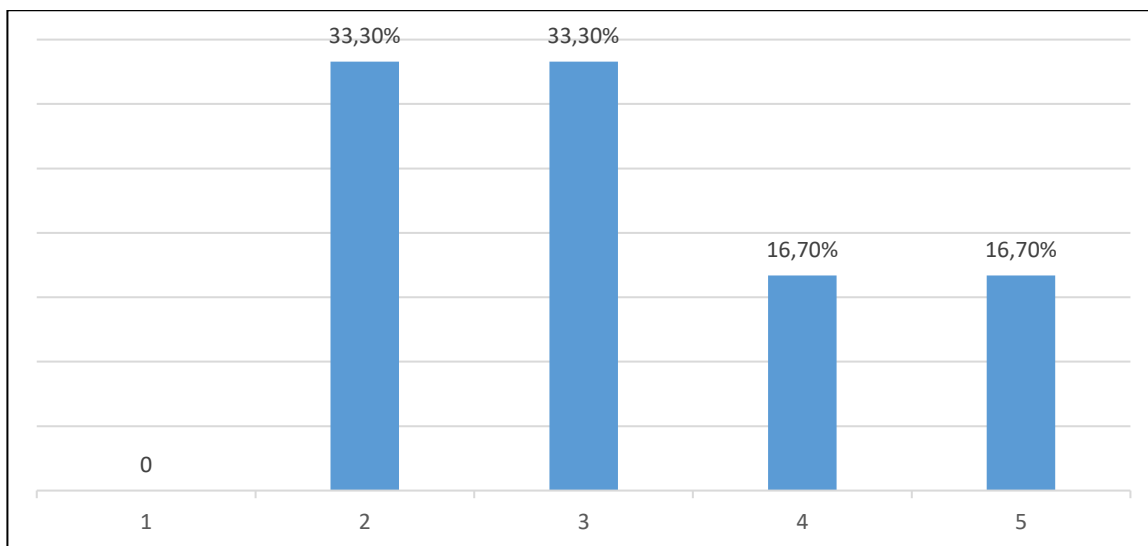

14-сурет. Өнім берушілердің сыбайлас жемқорлыққа бару тәуекелдерін анықтау
Ескертпе – автормен [21] дереккөз негізінде құрастырылған

Басқа платформаларға көшуді 37,5% (30) сарапшы - «бір платформаның болғаны дұрыс», 35% (28) - «өте нашар», 7,5% (6) - «өте жақсы», 7,5% - «қанағаттанарлық», 6,3% (5) - «қанағаттанарлық емес» жауабын таңдады. Платформалардың ауысуы өнім берушілер үшін қиындық туғызатынын көрсетеді.

Сонымен қатар, өнім берушілердің көбі бөлінетін қаражат көлемін арттыруды, оның ашықтығын және жылдың соңына дейін нақты есептеуді, жосықсыз өнім берушілерді анықтау үшін мерзімді тексеріс ұйымдастыруды, жаттықтырушылардың сапалылығын арттыру сияқты ұсыныстарын білдірді.

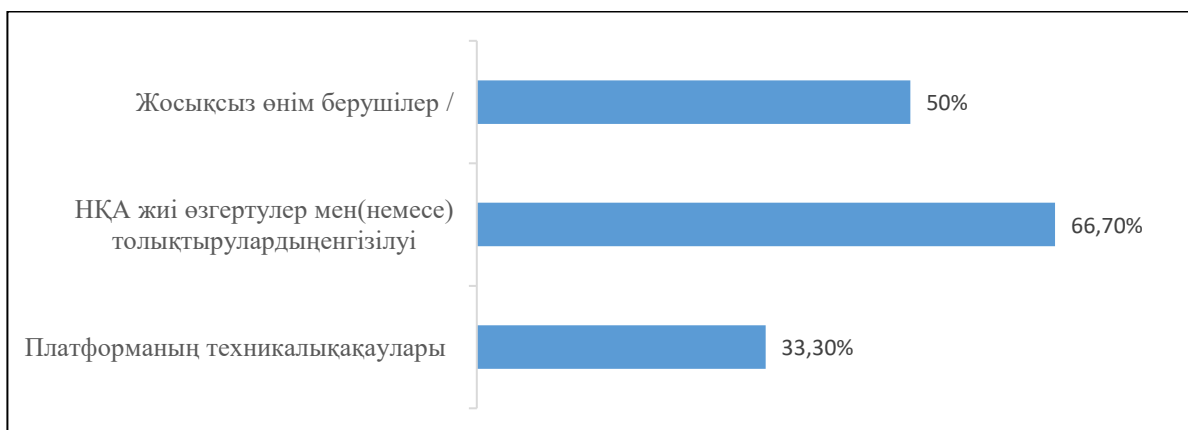
Операторлар арасында жүргізілген сауалнамаға республикамыздың 6 өңірінен сарапшылар қатысты. Олардан ең алдымен мемлекеттік спорттық тапсырыстың іске асырылу барысын 5 балдық шкала бойынша анықтап алынды. Бұдан мемлекеттік спорттық тапсырыстың орташа деңгейде жұмыс жасап жатқанын нақтылаймыз.

15-сурет. Мемлекеттік спорттық тапсырыстың іске асыру барысын бағалау
Ескертпе – автормен [22] дереккөз негізінде құрастырылған

Өңірлерде спорт түрлерін дамытуда мемлекеттік спорттық тапсырысты енгізгеннен кейін *50% сарапшы «оң»* нәтиже пайда болды деп айтса, *16,7 % - «жоқ дегеннен гәрә иә», «иә дегеннен гәрі жоқ», «жоқ»* деген пікір білдірді.

Одан әрі мемлекеттік спорттық тапсырысты жүзеге асыру барысында пайда болған қиындықтар туралы келесідей ақпарат берді.

16-сурет. Мемлекеттік спорттық тапсырыстың іске асыру барысындағы кедергілер

Ескертпе – автормен [22] дереккөз негізінде құрастырылған

Сондай-ақ, өнім берушілердің өтінімдерін қарау мемлекеттік қызметкерлердің ағымдағы жұмыстарымен қоса қосымша уақытты талап етеді. Яғни, ағымдағы жұмыстары екінші кезекке қалып қоюда. Оған операторлардың *50%-ы «кейде толық жұмыс күнін», 33,3 %-ы «жұмыс күннің жартысын», 16,7%-ы «жиірек толық жұмыс күнін»* таңдаған жауаптарынан көруге болады.

Басқа платформаларға өтуді 33,3%-ы «өте жақсы» және «қанағаттанарлық» деп жауап берсе, 16,7%-ы «қанағаттанарлық емес» және «өте нашар» деп жауап берді.

Сонымен қатар, нормативтік-құқықтық актілердің сапалылығы респонденттердің 50%-ы «иә дегеннен гөрі жоқ», 33,3%-ы «жоқ», 16,7%-ы «иә» деп пікір білдірді. Бұл НҚА-ға өзгерістерді және толықтыруларды енгізудің қажеттігін аңғартады.

Зерттеуді қорытындылай келе, келесідей проблемалар анықталды.

- Тиісті апробациядан өтпегендіктен НҚАға жиі өзгерістер мен толықтырулардың енгізілуі - өнім берушілер жұмысының тежелуіне алып келді;

- Қазіргі уақытта платформаларды деорталықтандыру мемлекеттік спорттық тапсырыстың сапасын төмендетуде. Бұл, ең алдымен, балалардың спортпен әрі қарай шұғылдану мотивациясын түсіруде. Оған себеп, жаңадан қосылған ақпараттық жүйелерге ата-аналар балаларын тіркей алмағандықтан олардың спорттық секцияда тегін толыққанды жаттықпай жатыр;

- Жергілікті әкімдіктермен қаржыландыруды дұрыс жоспарламағандықтан кезек саны көбеюде, бұл да өз кезегінде балалардың спортпен шұғылдану ынтасын төмендетуде;

- Платформаға кіру тетігін ауыстыру. Зерттеуге сәйкес, көптеген ата-аналар қазіргі ЭЦҚ кілтімен кіру үшін телефонның жеткіліксіздігін, кейбір ауылдық жерлерде компьютердің қолжетімсіздігін атап өтті.

Аталған проблемаларды шешу үшін келесі ұсыныс енгізіледі. Өнім берушілер, ата-аналар, жергілікті әкімдіктер мен мүдделі мекемелерден тұратын жұмыс тобын құру қажет. Жұмыс тобының мақсаты мемлекеттік спорттық тапсырысты одан әрі жетілдіру үшін нормативтік-құқықтық актілерге талдау жасай отырып, толықтырулар мен өзгерістер енгізу.

Сонымен қатар, балалар мен жасөспірімдерді спортпен қамту және мемлекеттік спорттық тапсырысты жетілдіру мақсатында бірыңғай платформаны қалдыруды ұсынамыз. Ұлттық білім беру деректер қорымен интеграцияланған Бірыңғай білім беру платформасында мемлекеттік спорттық тапсырыстың арнайы парақшасын орналастыру қажет.

Бірыңғай платформаның болуы:

- спорттық секцияларға қатысатын балалардың қайталанбауына, олардың нақты тізімінің пайда болып, спортпен шұғылданатын балалар мен жасөспірімдердің базасын құру;

- олардың спорттық жарыстарда алған орындарын, қандай да бір алған атақтарын, разрядтарын көрсету мүмкіндігін;

- талантты балаларды олимпиадалық резервтегі балалар мен жасөспірімдер спорт мектептеріне, олимпиадалық резервті дайындау орталықтарына іріктеп алу мүмкіндігін;

- балалар мен жасөспірімдерді кәсіби спортпен шұғылдануға мотивация беретін ақпараттық жүйе.

Бұл, өз кезегінде алдағы уақытта спорттық секцияларға қатысатын балалар санының сапалы статистикасын жасауға, оны әрі қарай жетілдіруде

стратегиялық дамыту жоспарын құруға мүмкіндік беретін болады. Сонымен қатар, балалар деректерінің қайталанбауына, жемқорлықтың азаюына, бағдарламаның неғұрлым ашық болуына алып келеді.

Қорытынды

Магистрлік жобанының тақырыбын зерттеу барысында әдебиеттерге шолу, шетелдік тәжірибені зерттеу, нормативтік-құқықтық актілер мен заңдарды, статистикалық ақпараттарды талдау нәтижесінде төмендегідей тұжырымдар жасалды.

Бүгінгі күні спорт қоғамның өзгертін жағдайларына бейімделе алатын тәуелсіз, үйлесімді дамыған тұлғаны тәрбиелеу ісіндегі маңызды әлеуметтік фактор болып табылады.

Спорт саласындағы әлемдік көшбасшы елдердің халыққа дене тәрбиесі жүйесін бағалау бұқаралық спортпен және дене белсенділігімен жүйелі түрде айналысатын жоғары көрсеткіштерге ие мемлекеттердің балалар мен жастардың дене тәрбиесіне ерекше назар аударатынын көрсетеді. Бұл жүйенің негізі – мектептер мен университеттердегі спорттық іс-шаралар.

Қазақстандағы балаларға арналған спорт секцияларын жан басына қаржыландыру салауатты өмір салтын және балалардың дене шынықтыруын дамытуды ынталандыратын маңызды құралдардың бірі болып табылады.

ҚР Президентімен енгізілген мемлекеттік спорттық тапсырысқа талдау жасалды. Оның жүзеге асқанына аз уақыт болса да, нормативтік-құқықтық актілерге бірнеше рет өзгерістер мен толықтырулар енгізілуі өнім берушілердің жұмысын тежеп жатқандығын көреміз.

Сонымен қатар, реформаның сапалылығын анықтау мақсатында жүргізілген сауалнаманың қорытындысы негізінде келесідей проблемалар анықталды.

- Тиісті апробациядан өтпегендіктен, НҚАға жиі өзгерістер мен толықтырулардың енгізілуі өнім берушілердің жұмысын тежейді;
- Жергілікті әкімдіктермен қаражатты ұйымдастыруға және бөлуге байланысты мәселелер мұқият ойластырылып, басқарылуы керек;
- Әр түрлі платформаларға көшу жұмыс жасауға кедергі келтіруде;
- Платформаға кіру тетігін ауыстыру.

Аталған проблемаларды шешу үшін келесі ұсыныс енгізіледі. Өнім берушілер, ата-аналар, жергілікті әкімдіктер мен мүдделі мекемелерден тұратын жұмыс тобын құру қажет. Жұмыс тобының мақсаты - мемлекеттік спорттық тапсырысты одан әрі жетілдіру үшін нормативтік-құқықтық актілерге талдау жасай отырып, толықтырулар мен өзгерістер енгізу.

Сонымен қатар, балалар мен жасөспірімдерді спортпен қамту және мемлекеттік спорттық тапсырысты жетілдіру мақсатында бірыңғай платформаны қалдыруды ұсынамыз. Ұлттық білім беру деректер қорымен интеграцияланған Бірыңғай білім беру платформасында мемлекеттік спорттық тапсырыстың арнайы парақшасын орналастыру қажет.

Бірыңғай платформаның болуы:

- спорттық секцияларға қатысатын балалардың қайталанбауына, олардың нақты тізімінің пайда болып, спортпен шұғылданатын балалар мен жасөспірімдердің базасын құру;

- олардың спорттық жарыстарда алған орындарын, қандай да бір алған атақтарын, разрядтарын көрсету мүмкіндігін;

- талантты балаларды олимпиадалық резервтегі балалар мен жасөспірімдер спорт мектептеріне, олимпиадалық резервті дайындау орталықтарына іріктеп алу мүмкіндігін;

- балалар мен жасөспірімдерді кәсіби спортпен шұғылдануға мотивация беретін ақпараттық жүйе.

Қорытындылай келе, мемлекеттік спорттық тапсырыс балалар мен жасөспірімдер спорт мектебінің сүзгісі ретінде қалыптасу қажет деп ойлаймыз. Сол кезде спорттық резервті қалыптастыруда сапалы әрі талантты жастардың базасы құрылады және олардың әрі қарай кәсіби тұрғыда дамуында бәсекелестік тиісті деңгейде орын алатын болады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты. URL: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-2020-zhylgy-1-kyrkuiek Жүгіну күні: 30.09.2022
- 2 Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мәдениет, дене шынықтыру және спорт мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы // Қазақстан Республикасының «Әділет» нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: [Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мәдениет, дене шынықтыру және спорт мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы - "Әділет" АҚЖ \(zan.kz\)](https://www.zan.kz/ru/acts/acts_of_the_republic_of_kazakhstan_on_amending_and_supplementing_certain_laws_of_the_republic_of_kazakhstan_in_the_area_of_culture_physical_education_and_sport). Жүгінген күні: 30.09.2022
- 3 Понкин И.В., Редькина А.И., Соловьёв А.А., Шевченко О.А./Государственное управление в сфере спорта: Учебник для магистров // Науч. ред.: д.ю.н., проф. И.В. Понкин; предисловие: к.ю.н., доц. Д.И. Рогачев / Кафедра спортивного права Института современного прикладного права Московского государственного юридического университета им. О.Е. Кутафина (МГЮА). – М.: Буки Веди, 2017. – 485 с.
- 4 Гречишников А.Л. Понятие «массовый спорт» как объект рассмотрения социологии управления // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 6.; URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=15789> Жүгіну күні: 30.09.2022
- 5 А. Д. Иванец Роль массового спорта в формировании здорового образа жизни студентов Москвы / А. Д. Иванец, А. М. Насырова, Ю. Н. Пашковская // Актуальные проблемы, современные тенденции развития физической культуры и спорта с учетом реализации национальных проектов : Материалы III Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, Москва, 22–23 апреля 2021 года. – Москва: ФГБОУ ВО «РЭУ им.Г.В.Плеханова», 2021. – С. 626-632. – EDN SSDOPF.
- 6 Дроздова В.С. Популяризация здорового образа жизни и развитие массового спорта в современной России. URL: <https://refdb.ru/look/2701767.html>
- 7 Тараносова А.И. Процесс физического воспитания в вузах Соединенных Штатов Америки // Материалы IX Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум» URL: <https://scienceforum.ru/2017/article/2017029715?ysclid=lhz9t7dyfv161642205> Жүгіну күні: 30.09.2022
- 8 «Менеджмент подготовки спортсменов к Олимпийским играм / [Бубка С.Н., Булатова М.М., Есентаев Т.К. и др.; под ред. С.Н. Бубки, В.Н. Платонова].- М.: Спорт, 2019. – 480 с.)
- 9 Ұлттық студенттік спорт қауымдастығының ресми сайты. URL: <https://www.ncaa.org/sports/2021/5/4/championships.aspx> Жүгіну күні: 30.09.2022
- 10 Ұлыбритания Үкіметі цифрлық қызметінің ресми сайты. Policy paper Sporting Future - A New Strategy for an Active Nation URL:

<https://www.gov.uk/government/publications/sporting-future-a-new-strategy-for-an-active-nation> Жүгіну күні: 05.10.2022

11 ҚР Мәдениет және спорт министрлігі Спорт және дене шынықтыру істері комитетінің 2019-2021 жылы Қазақстан Республикасында дене шынықтыру мен спорттың дамуы туралы аналитикалық есептері

12 Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне мәдениет, дене шынықтыру және спорт мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы // Қазақстан Республикасының «Әділет» нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2000000395> Жүгінген күні: 30.09.2022

13 Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларының рейтингін айқындау қағидаларын бекіту туралы // Қазақстан Республикасының «Әділет» нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100022632> Жүгіну күні: 05.10.2022

14 Мемлекеттік спорттық тапсырыстың жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы // Қазақстан Республикасының «Әділет» нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100022633> Жүгіну күні: 05.10.2022

15 Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларында мемлекеттік спорттық тапсырысты орналастыру және олардың жұмыс істеу қағидаларын бекіту туралы// Қазақстан Республикасының «Әділет» нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100022637> Жүгіну күні: 05.10.2022

16 Балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларын жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы // Қазақстан Республикасының «Әділет» нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100022631> Жүгіну күні: 05.10.2022

17 Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің кейбір бұйрықтарына өзгерістер енгізу туралы туралы // Қазақстан Республикасының «Әділет» нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029631> Жүгіну күні: 05.10.2022

18 ҚР Мәдениет және спорт министрлігі Спорт және дене шынықтыру істері комитетінің мемлекеттік спорттық тапсырыс бойынша ақпараты

19 Қазақстан Республикасы президентінің ресми сайты. URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-1622340> Жүгіну күні: 15.01.2023

20 Ата-аналар арасында сауалнама / Google Forms электронды сілтеме URL: https://docs.google.com/forms/d/1FcUCRNWJgT1oDt_1YiSY1IpfIpHsL2EfTNSWntqVXco/edit

21 Өнім берушілер арасында сауалнама / Google Forms электронды сілтеме URL: <https://docs.google.com/forms/d/1FSHzFtcHXFsHhZmvGHX4FEb971MIg39f4ntmClwYEqc/edit>

22 Операторлар арасында сауалнама / Google Forms электронды сілтеме
URL: <https://docs.google.com/forms/d/1vwGpiupen7I3nNpf114Sb5o40AreBuDBMxn1nvO3xJ0/edit?pli=1#responses>

Қосымша 1

Талдамалы жазба нысаны

Жоба авторы: Утегенова Ақерке Ғалымқызы

Ғылыми жетекші: Құсаинов Халел Хаймулдинович,

э.ғ.д., профессор

Жоба идеясы	Бұқаралық спортты дамытудың мемлекеттік құралдарын жетілдіру
Проблемалық жағдай (кейс)	<p>Бүгінде Қазақстанда балалар мен жасөспірімдер түрлі спорт түрлерімен айналыса алатын көптеген спорт секциялары бар. Алайда, секцияларда абонемент, оқу және спорттық құрал-жабдықтарды төлеуге әркімнің мүмкіндігі бола бермейді. Бұл әсіресе көп балалы отбасылардан шыққан балаларға, табысы төмен отбасыларға және жетім балаларға қиын.</p> <p>Сондықтан бүгінгі таңда ең өзекті тақырыптардың бірі Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларын жан басына қаржыландыру болып табылады. Бұл әркім ата-анасының қаржылық мүмкіндіктеріне қарамастан спортпен шұғылдануы үшін қажет.</p> <p>Жоба іске қосылған жылы бірқатар кемшіліктерге жол берілді. Яғни, қаржылық мәселеге және тиісті порталдың жұмысына байланысты қателіктер болды. Ол артық шығындарға, алаяқтыққа, сыбайлас жемқорлыққа алып келді. Жоғарыда аталған проблемалар және оларды шешу қазіргі уақытта өзекті болып табылады.</p>
Аталмыш проблеманың қазірде бар шешімдері	<p>Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2022 жылғы 15 қыркүйектегі № 265 бұйрығына сәйкес, «Мемлекеттік спорттық тапсырысты жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру әдістемесі» мен «Балалар мен жасөспірімдер спорт секцияларында мемлекеттік спорт тапсырысын орналастыру және олардың жұмыс істеу қағидаларына» өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.</p> <p>Осыған орай, спорт секцияларындағы спорт түрлері 71-ден 64-ке дейін оңтайландырылды (ауыр</p>

	<p>атлетика, гандбол, пауэрлифтинг; армспорт, гандбол (есту қабілеті шектеулі балаларға арналған), пауэрлифтинг, армспорт (тірек-қимыл аппараты зақымданған балаларға арналған).</p> <p>Жаттығуларды бастау үшін балалардың ең төменгі жасы ҚР Мәдениет және спорт министрінің 2014 жылғы 20 қазандағы «Спорт резерві және жоғары дәрежедегі спортшыларды даярлау бойынша оқу-жаттығу процесін жүзеге асыратын дене шынықтыру-спорт ұйымдарында спорт түрлері бойынша спортшылардың жас шамасын бекіту туралы» № 42 бұйрығына сәйкес келтірілді.</p> <p>Бір балаға 2-ден 1-ге дейінгі ваучерлер санын оңтайландырылды.</p> <p>Үй-жайға қойылатын талаптарды жетілдірілді:</p> <ul style="list-style-type: none"> - санитарлық-эпидемиологиялық қорытынды бойынша; - өрт қауіпсіздігіне сәйкестігі; - бейне мұрағатын сақтау мүмкіндігі бар бейнебақылау камерасымен; - материалдық техникалық жарақтандыруға қойылатын талаптар. <p>2023 жылдың 1 қаңтарынан бастап ақпараттық жүйені таңдау құқығы берілді.</p> <p>Дегенмен, жоғарыда аталған толықтырулар енгізілгенмен де келесідей кемшіліктер анықталды:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Тиісті апробациядан өтпегендіктен НҚАға жиі өзгерістер мен толықтырулардың енгізілуі – өнім берушілер жұмысының тежелуіне алып келді; - Қазіргі уақытта платформаларды деорталықтандыру мемлекеттік спорттық тапсырыстың сапасын төмендетуде. Бұл, ең алдымен, балалардың спортпен әрі қарай шұғылдану мотивациясын түсіруде. Оған себеп, жаңадан қосылған ақпараттық жүйелерге ата-аналар балаларын тіркей алмағандықтан олардың спорттық секцияда тегін толыққанды жаттықпай жатыр; - Жергілікті әкімдіктермен қаржыландыруды дұрыс жоспарламағандықтан кезек саны көбеюде, бұл да өз кезегінде балалардың спортпен шұғылдану ынтасын төмендетуде;
--	--

	<p>- Платформаға кіру тетігін ауыстыру. Зерттеуге сәйкес, көптеген ата-аналар қазіргі ЭЦҚ кілтімен кіру үшін телефонның жеткіліксіздігін, кейбір ауылдық жерлерде компьютердің қолжетімсіздігін атап өтті.</p>
<p>Аталмыш проблеманың ұсынылатын шешімі</p>	<p>Өнім берушілер, ата-аналар, жергілікті әкімдіктер мен мүдделі мекемелерден тұратын жұмыс тобын құру қажет. Жұмыс тобының мақсаты мемлекеттік спорттық тапсырысты одан әрі жетілдіру үшін нормативтік-құқықтық актілерге талдау жасай отырып, толықтырулар мен өзгерістер енгізу. Сонымен қатар, балалар мен жасөспірімдерді спортпен қамту және мемлекеттік спорттық тапсырысты жетілдіру мақсатында бірыңғай платформаны қалдыруды ұсынамыз. Ұлттық білім беру деректер қорымен интеграцияланған Бірыңғай білім беру платформасында мемлекеттік спорттық тапсырыстың арнайы парақшасын орналастыру қажет.</p> <p>Бірыңғай платформаның болуы:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спорттық секцияларға қатысатын балалардың қайталанбауына, олардың нақты тізімінің пайда болып, спортпен шұғылданатын балалар мен жасөспірімдердің базасын құру; - олардың спорттық жарыстарда алған орындарын, қандай да бір алған атақтарын, разрядтарын көрсету мүмкіндігін; - талантты балаларды олимпиадалық резервтегі балалар мен жасөспірімдер спорт мектептеріне, олимпиадалық резервті дайындау орталықтарына іріктеп алу мүмкіндігін; - балалар мен жасөспірімдерді кәсіби спортпен шұғылдануға мотивация беретін ақпараттық жүйе.
<p>Күтілетін нәтиже</p>	<p>Бірыңғай платформаның болуы алдағы уақытта спорттық секцияларға қатысатын балалар санының сапалы статистикасын жасауға, оны әрі қарай жетілдіруде стратегиялық дамыту жоспарын құруға мүмкіндік беретін болады. Сонымен қатар, балалар деректерінің қайталанбауына, жемқорлықтың азаюына, бағдарламаның неғұрлым ашық болуына алып келеді.</p>
<p>Әдебиет</p>	<p>Әдебиеттер тізімде көрсетілген</p>